

جامعه المصطفى العالمية – نمایندگی خراسان مجتمع عالی خواهران

مدرسه عالی علوم انسانی حکمت و تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی

حمایت کیفری از محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات افغانستان

استاد راهنما
دکتر عارف حمدالهی

پژوهشگر
معصومه محسنی
کد تحصیلی ۱۱۵۵۸۹۱

بهمن ۱۳۹۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامعه المصطفى العالمية - نمایندگی خراسان مجتمع عالی خواهران
مدرسه عالی علوم انسانی حکمت و تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

حمایت کیفری از محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات افغانستان

استاد راهنما
دکتر عارف حمدالهی

پژوهشگر
معصومه محسنی
کد تحصیلی ۱۱۵۵۸۹۱

بهمن ۱۳۹۹

کاربرگ شماره.....۱۵/۴.....

تاریخ: ۱۳۹۹/۱۱/۱۴

شماره

پیوست:

بیت
جامعة المصطفی العالمیه

«تاییدیه اعضای هیئت داوران جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد»

جامعة
المصطفی
العالمیه
معاونت آموزشی
اداره کل امور تحصیلی

اعضای محترم هیئت داوران؛

نسخه نهایی پایان نامه خانم معصومه محسنی دارای کد تحصیلی ۱۱۵۵۸۹۱ تحت عنوان: حمایت کیفری از محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات افغانستان را از نظر شکلی و محتوایی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضا و تاریخ
استاد راهنما	حجة الاسلام والمسلمین دکتر حمد الهی	استاد	
استاد مشاور	---		
استاد داور	حجة الاسلام والمسلمین دکتر گرایلی	استاد	

معاون آموزشی جامعه المصطفی (ص) العالمیه

تاریخ و امضا

جامعة المصطفی العالمیه
Al-Mustafa International University

تعهدنامه اصالت اثر

باسمه تعالی

اینجانب معصومه محسنی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آنها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به جامعه المصطفی (ص) العالمیه بوده و استفاده از این پایان‌نامه با ذکر منبع و نام جامعه المصطفی (ص) العالمیه بلامانع است. نشر این اثر در داخل کشور جمهوری اسلامی ایران منوط به اخذ مجوز از جامعه المصطفی (ص) العالمیه است.

معصومه محسنی

تقدیم به

این هدیه بنده حقیر که شمه ای ناچیزی از دریای بی پایان علم و معارف اسلامی است، با کمال احترام و ادب به پیشوای منجی عالم بشریت حضرت ولی عصر ارواحنا فدا (عج) که با ظهورش نسخه شفا بخش جهان بشریت به دست مبارک شان رقم خواهدخورد و عالم پراز عدل و داد خواهد شد، علمای بزرگوار اسلام نائبان انبیا علیهم السلام، مردم رنج دیده، شهیدپرور، اما غیور و مسلمان افغانستان، پدر و مادر مهربانم و خانواده‌ی عزیزم که در تمامی مراحل زندگی حامی و مشوق من بوده‌اند.

با تشکر و سپاس

- باتشکر و سپاس از خداوند متعال که توفیق نعمت زندگی و آموختن را برایم ارزانی داشت تا از چشمه ای زلال علم و معرفت جرعه ای درحد توان و بضاعتم، ما را سیراب نمود.
- از استاد راهنمای دانشمند و پر مایه‌ام، جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین دکتر حمد الهی که با دقت، سعه صدر، حسن خلق و فروتنی عظیم، راهنمایی‌های ارزشمندی را ارائه نموده و مرا در راستای به نتیجه رسیدن مطلوب این پایان‌نامه مورد حمایت قرار دادند.
- از محضر تمام اساتید بزرگوار و محترمی که توفیق تعلم در محضر دروس ایشان را داشتم و بدون شک معتقدم که تعلیم و تدریس ایشان در به ثمر رسیدن این تحقیق، تاثیر شگرفی داشته است. اظهار سپاسگزاری و امتنان می نمایم.
- از تمام دوستان عزیزی که برای به نتیجه رسیدن این پایان‌نامه مرا صمیمانه و مشفقانه یاری داده‌اند صمیمانه سپاسگزاری می نمایم.
- از تمام اعضای خانواده مهربانم که همواره دعای خیرشان در طول زندگی و ادامه تحصیلم بدرقه راهم و ضامن سلامتی و سعادت من بوده است، در حد توانم تشکر و قدر دانی می نمایم. با اعتراف اینکه زبان از شکر این همه نعمت های بی پایان خداوند متعال بس قاصر است، که صرف می توانم دریک جمله از کلام مولای متقیان حضرت علی(ع) شکرگزاری ام را از پیشگاه خداوند متعال بیان نمایم: **الْحَمْدُ لِلَّهِ شُكْرًا عَلَى نِعْمَائِهِ وَ صَبْرًا عَلَى بَلَائِهِ وَ تَسْلِيمًا وَ رَضِيًّا بِقَضَائِهِ.**

چکیده

محیط زیست هدیه خدا دادی است که استفاده مفید و درست از آن، حفاظت و سالم نگهداشتن آن اثرات زیادی در کیفیت زندگی روزمره انسان ها دارد. حفظ محیط زیست از مهمترین مسائلی است که در دنیای امروز بیش از هر مسئله دیگری توجه دولت و ملت ها را به خود جلب کرده است. امروزه دولت ها، سازمان های زیادی تلاش دارند با وضع قوانین مختلف و جرم انگاری در این خصوص با صرف بودجه های کلان، تا مانع تخریب و آلوده شدن محیط زیست شوند. هدف از تحقیق این رساله، بررسی حمایت کیفری حفظ از محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات افغانستان از زوایای مختلف می باشد. همچنین ارائه راهکارهای مناسب در جهت حفظ عناصر زیست محیطی و بیان الگوی استفاده صحیح و پایدار از میراث عمومی منابع طبیعی پرداخته شده است.

روش تحقیق این مطالعه مبتنی بر بررسی های کتابخانه ای از روش توصیفی - تحلیلی و فیش برداری از لابلای کتاب، جراید، مقالات مختلف، مجلات معتبر و سایت های اینترنتی معتبر مرتبط به این موضوع انجام شده است. نتایج تحقیق نشان دهنده منع هرگونه تخریب محیط زیست در افغانستان بر مبنای دلایل زیاد فقهی مانند آیات مختلف قرآن کریم، روایات، احادیث بسیاری از ائمه معصومین (ع) و قانون مجازات افغانستان می باشد. خداوند متعال تمام انسان ها را از طریق هدایت قرآن کریم و روایات ائمه معصومین (ع) مکلف به رعایت حفظ محیط زیست همگانی و تأمین سلامت حیات بشری نموده است. جرائم محیط زیستی در پرتو قانون مجازات و دستورات فقهی مجازاتی معین تعیین شده است. نتایج بررسی حاصل از این تحقیق بر اهمیت استفاده علمی و پایدار از منابع طبیعی و عدم دستکاری در اکوسیستم های زیستی در پرتو قواعد فقهی و قوانین افغانستان تأکید دارد. همچنین برنامه ریزی مناسب از سوی مراجع عدلی و قضایی کشور برای مدیریت روند روز افزون تخریب محیط زیست و جلوگیری از اثرات منفی آن بر کیفیت زندگی بشری و توسعه پایدار از منابع طبیعی را نمایان می سازد.

واژه های کلیدی: محیط زیست، قانون مجازات، فقه امامیه، حمایت کیفری، آلودگی، افغانستان.

فهرست مطالب

۱- مقدمه.....	۱
۲- بیان مسئله.....	۲
۳- ضرورت و اهمیت.....	۴
۴- پیشینه تحقیق.....	۵
۵- سوالات تحقیق.....	۸
۶- فرضیه ها.....	۸
۷- اهداف تحقیق.....	۹
۸- روش تحقیق.....	۹
۹- ساختار تحقیق.....	۱۰
بخش اول: کلیات	۱۱
۱-۱- مفاهیم و تقسیمات	۱۲
۱-۱-۱- مفهوم محیط زیست.....	۱۲
۱-۱-۱-۱- در لغت.....	۱۲
۱-۱-۱-۲- اصطلاح.....	۱۳
۱-۱-۲- مفهوم حمایت.....	۱۶
۱-۱-۳- مفهوم حمایت کیفری.....	۱۷
۱-۱-۳-۱- در لغت.....	۱۷
۱-۱-۳-۲- در اصطلاح.....	۱۷
۱-۱-۴- مفهوم آلودگی.....	۱۸
۱-۱-۵- مفهوم آلودگی محیط زیست.....	۱۸
۱-۱-۵-۱- در لغت.....	۱۸
۱-۱-۵-۱-۱- در اصطلاح.....	۱۹

- ۱-۱-۶- انواع آلودگی محیط زیست..... ۲۰
- ۱-۱-۶-۱- آلودگی محیطی..... ۲۰
- ۱-۱-۶-۲- آلودگی هوا..... ۲۰
- ۱-۱-۶-۳- آلودگی آب..... ۲۱
- ۱-۱-۶-۴- آلودگی خاک..... ۲۲
- ۱-۱-۶-۵- آلودگی صوتی..... ۲۳
- ۱-۱-۶-۶- آلودگی مغناطیسی..... ۲۳
- ۱-۱-۶-۷- آلودگی بصری..... ۲۴
- ۱-۲- انواع محیط زیست، اجزا و عناصر و آلودگی محیط زیست..... ۲۵**
- ۱-۲-۱- انواع محیط زیست..... ۲۵
- ۱-۲-۱-۱- محیط زیست طبیعی..... ۲۶
- ۱-۲-۱-۲- محیط زیست مصنوعی یا انسان ساخت..... ۲۶
- ۱-۲-۱-۳- محیط زیست اجتماعی..... ۲۷
- ۱-۲-۲- اجزا و عناصر محیط زیست..... ۲۸
- ۱-۲-۳- عوامل آلودگی محیط زیست..... ۳۰
- ۱-۲-۳-۱- افزایش جمعیت..... ۳۱
- ۱-۲-۳-۲- وقوع جنگ ها..... ۳۴
- ۱-۲-۳-۳- حوادث طبیعی..... ۳۹
- ۱-۲-۳-۳-۱- حوادث طبیعی دارای منشاء زمینی..... ۴۱
- ۱-۲-۳-۳-۲- حوادث طبیعی دارای پدیده های جوی..... ۴۲
- ۱-۲-۳-۳-۳- حوادث طبیعی دارای پدیده های زیستی..... ۴۴
- ۱-۲-۳-۴- توپوگرافی (پستی و بلندی) منطقه..... ۴۵
- ۱-۲-۴- تأثیرات آلودگی محیط زیست بر انسان..... ۴۶
- ۱-۲-۵- توسعه پایدار..... ۴۷

۳-۱- تاریخچه حمایت کیفری و نهاد های متولی حمایت از محیط زیست..... ۴۸

۴۸-۱-۳-۱- تاریخچه حمایت کیفری در فقه امامیه..... ۴۸

۴۹-۲-۳-۱- تاریخچه حمایت کیفری در قوانین افغانستان..... ۴۹

۵۰-۳-۳-۱- نهاد های متولی حمایت از محیط زیست در افغانستان..... ۵۰

۵۰-۱-۳-۳-۱- اداره ملی حفاظت محیط زیست..... ۵۰

۵۳-۲-۳-۳-۱- وزارت زراعت و آبیاری..... ۵۳

۵۳-۳-۳-۳-۱- شهرداری ها..... ۵۳

۵۵-۴-۳-۳-۱- اداره ملی استاندارد..... ۵۵

بخش دوم: جرایم محیط زیست در فقه امامیه و حقوق افغانستان..... ۵۷

۲-۱- حمایت کیفری از محیط زیست در فقه امامیه..... ۵۸

۵۸-۱-۱-۲- حمایت کیفری از محیط زیست نسبت به جانداران..... ۵۸

۵۹-۱-۱-۱-۲- حمایت کیفری از محیط زیست انسان ها..... ۵۹

۶۰-۱-۱-۱-۱-۲- در آیات..... ۶۰

۶۱-۲-۱-۱-۱-۲- در روایات..... ۶۱

۶۱-۳-۱-۱-۱-۲- در اجماع فقها..... ۶۱

۶۲-۲-۱-۱-۲- حمایت کیفری از محیط زیست حیوانات..... ۶۲

۶۲-۱-۲-۱-۱-۲- در آیات..... ۶۲

۶۳-۲-۲-۱-۱-۲- در روایات..... ۶۳

۶۳-۳-۲-۱-۱-۲- در اجماع فقها..... ۶۳

۶۴-۳-۱-۱-۲- حمایت کیفری از محیط زیست گیاهان و جنگلات..... ۶۴

۶۴-۱-۳-۱-۱-۲- در آیات..... ۶۴

۶۵-۲-۳-۱-۱-۲- در روایات..... ۶۵

۶۵-۳-۳-۱-۱-۲- در اجماع فقها..... ۶۵

۶۶-۲-۱-۲- حمایت کیفری از محیط زیست نسبت به غیر جانداران..... ۶۶

- ۶۶.....۱-۲-۱-۲-۲ حمایت کیفری از آلودگی آب.....
- ۶۶.....۱-۱-۲-۱-۲-۲ در آیات.....
- ۶۷.....۲-۱-۲-۱-۲-۲ در روایات.....
- ۶۷.....۳-۱-۲-۱-۲-۲ در اجماع فقها.....
- ۶۸.....۲-۲-۱-۲-۲ حمایت کیفری از آلودگی خاک.....
- ۶۸.....۱-۲-۲-۱-۲-۲ در آیات.....
- ۶۹.....۲-۲-۲-۱-۲-۲ در روایات.....
- ۶۹.....۳-۲-۲-۱-۲-۲ در اجماع فقها.....
- ۶۹.....۳-۲-۱-۲-۲ حمایت کیفری از آلودگی هوا.....
- ۷۰.....۱-۳-۲-۱-۲-۲ در آیات.....
- ۷۰.....۲-۳-۲-۱-۲-۲ در روایات.....
- ۷۱.....۳-۳-۲-۱-۲-۲ در اجماع فقها.....
- ۷۱.....۴-۲-۱-۲-۲ حمایت کیفری از آلودگی صوتی.....
- ۷۲.....۱-۴-۲-۱-۲-۲ در آیات.....
- ۷۲.....۲-۴-۲-۱-۲-۲ در روایات.....
- ۷۳.....۳-۴-۲-۱-۲-۲ در اجماع فقها.....
- ۷۳.....۳-۱-۲-۲ قواعد فقهی در حفاظت از محیط زیست.....
- ۷۳.....۱-۳-۱-۲-۲ قاعده لاضرر.....
- ۷۶.....۲-۳-۱-۲-۲ قاعده اتلاف.....
- ۸۲.....۳-۳-۱-۲-۲ قاعده عدالت.....
- ۸۳.....۴-۳-۱-۲-۲ قاعده تسبیب.....
- ۸۶.....۴-۱-۲-۲ احکام و مقررات عام محیط زیست.....
- ۸۸.....۵-۱-۲-۲ مسئولیت همگانی در حفظ محیط زیست.....
- ۹۰.....۶-۱-۲-۲ حرمت افساد فی الارض.....
- ۹۱.....۲-۲-۲ حمایت کیفری از محیط زیست در قوانین افغانستان.....

۹۱	۱-۲-۲- حمایت کیفی از محیط زیست در قانون اساسی.....
۹۲	۲-۲-۲- حمایت کیفی از محیط زیست در قانون محیط زیست.....
۹۲	۳-۲-۲- حمایت کیفی از محیط زیست در کد جزا.....
۹۳	۴-۲-۲- جرایم محیط زیستی در کد جزای افغانستان.....
۹۵	۱-۴-۲-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به جانداران.....
۹۵	۲-۲-۴-۱-۱- جرایم محیط زیستی نسبت به انسان ها.....
۹۸	۲-۲-۴-۱-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به حیوانات.....
۱۰۰	۲-۲-۴-۱-۳- جرایم محیط زیستی نسبت به گیاهان و جنگلات.....
۱۰۳	۲-۲-۴-۲-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به غیرجانداران.....
۱۰۳	۲-۲-۴-۱-۱- جرایم محیط زیستی نسبت به آلودگی آب.....
۱۰۶	۲-۲-۴-۲-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به آلودگی هوا.....
۱۰۸	۲-۲-۴-۳-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به آلودگی خاک.....
۱۰۹	۲-۲-۴-۴-۲-۲- جرایم محیط زیستی نسبت به آلودگی صوتی.....
۱۱۰	۵-۲-۲- مسئولیت شخص حکمی و مجازات آن.....
۱۱۲	۶-۲-۲- سایر اعمال منافی محیط زیست.....
۱۱۴	نتیجه گیری .....
۱۱۶	پیشنهادات و راهکارها .....
۱۱۷	منابع .....

۱- مقدمه

با توجه به آیات، روایات و سیره ی اهل بیت (ع) واضح است که هیچ مکتبی به اندازه دین مقدس اسلام به طبیعت و حفظ محیط زیست اهمیت نداده است.^۱ درقرآن کریم در بسیاری از آیات همه انسان ها را به مطالعه طبیعت و عناصر آن دعوت نموده است. همچنین در بسیاری از سوره های قرآن کریم اسامی یکی از عناصر طبیعت خوانده می شود. مانند سوره شریفه بقره، رعد، نحل، نور، عنکبوت، نجم، فجر، شمس، حدید، لیل، قمر، تین، ناس و... خداوند متعال، سرنوشت انسان ها را به گونه ای رقم زده است که در دامان طبیعت رشد و نمو کند و به آن نیازمند باشد. طبیعت به شکلی خلق شده است که در خدمت انسان باشد و نیازهای او را برطرف کند. با در نظر گرفتن این نکته که به حکم قرآن کریم همه چیز در جهان آفرینش بر پایه نظم و عدالت استوار است و هر چیزی به اندازه لازم و کافی آفریده شده است.^۲ دولت افغانستان نیز در این اواخر در زمینه حفاظت از محیط زیست، قوانینی خوبی را درمطابقت باقواعد فقهی و حقوق بین الملل به تصویب رسانیده است. اما با تاسف اجرای این قوانین بنا بر ملحوظات و چالش های فراوانی مواجه است.^۳ با توجه به خسارات و صدماتی که بشر در قرن حاضر مخصوصاً درکشور افغانستان بر بیکره محیط زیست وارد کرده است و به شکل کاملاً خود خواسته، انواع خسارات جانی، مالی و طبیعی از قبیل خشک سالی های متمادی، بیابان زایی ها، کاهش ذخایر آبی، کاهش گونه های گیاهی، حیات وحش را متحمل شده است.^۴ با توجه به اهمیت پژوهش حاضر می توان راه برون رفت از این قبیل مشکلات را در منابع غنی آموزه های فقهی و قوانین زیست محیطی کشور جستجو و رعایت کرد.

^۱ صمدی، حسن. محیط زیست از منظر قرآن و روایات ائمه (ع)، ۱۳۹۳، ص ۶.

^۲ قمر، آیه ۴۹.

^۳ واحدی، داد محمد، قانون محیط زیست در اسناد بین المللی و قوانین افغانستان، ۱۳۹۵، ص ۸.

^۴ رفیعا، مریم و همکاران. تأثیر باوردینی در نحوه برخورد با محیط زیست، ۱۳۹۷، ص ۲.

۲- بیان مسئله

بحران های محیط زیستی، به عنوان مهم ترین مساله و چالش جهان معاصر مطرح شده است.^۱ تغییر کاربری زمین و کاربری اراضی، به عنوان یکی از اصلی ترین عوامل مؤثر در تغییرات محیط زیست جهانی، در بحث توسعه پایدار است. پایش تغییرات کاربری اراضی زمین و کاربری اراضی یکی از اجزای مرکزی در استراتژی های فعلی برای مدیریت منابع طبیعی و نظارت بر تغییرات زیست محیطی محسوب می شود.^۲ رشد شهری یکی از مهم ترین عوامل مؤثر بر تغییرات کاربری و کاربری اراضی است که از عوامل مختلف همچون عوامل محیطی، انسانی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی تأثیر می پذیرد. رشد شهری بیش از حد و بدون برنامه یکی از دلایل اصلی انواع مسائل منفی زیست محیطی شهری مانند کاهش کیفیت هوا، افزایش دما، افزایش رواناب، سیلابهای فصلی، کاهش کیفیت آب و... می باشد. رشد شهری سبب تغییرات کاربری های اراضی اطراف شهرها می گردد که اغلب این تغییرات در جهت کاهش مساحت اراضی فضای سبز و زمین های زراعی و... می باشد.^۳ با توجه به اهمیت فضای سبز و اراضی کشاورزی در ابعاد مختلف زندگی بشری، بررسی روند رشد شهری و تغییرات اراضی فضای سبز و کشاورزی اطراف شهر ناشی از اهمیت بالایی برخوردار است.

با نگاه مختصر به وضعیت محیط جهان کنونی، می توان دریافت که در طی چند دهه اخیر در نتیجه فعالیت های غیر مسئولانه انسانی، منابع طبیعی کره زمین دچار خسارات جبران ناپذیری مثل: آلودگی هوا، آب، تخریب سواحل رودخانه ها، کاهش مراتع، جنگل ها و فضای سبز و به تبع آن پلیده

^۱ شیردل، معصومه، حفاظت محیط زیست از دیدگاه قرآن و حدیث، ۱۳۹۳، ص ۳.

^۲ I. R. Hegazy and M. R. Kaloop, "Monitoring urban growth and land use change detection with GIS and remote sensing techniques in Daqahlia governorate Egypt," *International Journal of Sustainable Built Environment*, 2015, p12..

^۳ R. K. Gupta, "Change detection techniques for monitoring spatial urban growth of Jaipur city," *Inst Town Planners India J*, 2011, p6.

فرسایش خاک و انقراض گونه های جانوری و گیاهی، تخریب اماکن تاریخی و باستانی و مواردی از این قبیل شده است. بخش عمده ی آن آسیب های ناشی از رفتارهای غیر صحیح و ظالمانه بشر و بهره برداری بی رویه و نادرست از منابع طبیعی، رعایت نکردن مقررات محیط زیست می باشد. که همه در بینش نادرست آنها به طبیعت دارد، از نظر بسیاری افراد، طبیعت تنها برای تأمین نیازهای لایتناهی انسان خلق شده است. بشر بدون این که نسبت به حقوق محیط زیست و سایر حقوق انسان های جهان و همچنین نسل های آینده احساس مسئولیت نماید، مخیراست تا هر اندازه که خواسته باشد از آن بهره برداری نماید. اما غافل از این موضوع که در نهایت عواقب ناگوار این صدمات و تخریب از مصادیق بروز فساد در زمین و هستی محسوب می شود که در طی یک چرخه طبیعی، دامنگیر خودشان خواهد شد. بشر با افزایش عوامل آلاینده های زیست محیطی تعادل اجزای طبیعت را برهم زده و سبب افزایش آلودگی هوا، آب، خاک و نابودی سایر عناصر طبیعت می شود، طوری که دیده می شود آلودگی در کلان شهرهای مثل کابل طی سال و ماه در برخی اوقات در حد بالاتر از هشدار می رسد که سلامتی افراد جامعه، خصوصا گروه های پرخطر را دچار مشکل جدی نموده است. متأسفانه در افغانستان سیستم ناکارآمد اداری دولتی از گذشته الی اکنون، نبود اهداف فراگیر ملی، نادیده گرفتن ضوابط، ضعف مدیریت، انحصار حاکمیت زورمندان، قانون گریزی، نبود شایسته سالاری، تسلط فرهنگ معافیت از جرم، برتری خواهی قومی، عدم تطبیق قانون، به ایجاد انواع فساد اداری از جمله جرائم محیطی زیستی در افغانستان کمک نموده است.^۱ که روز به روز سبب بی اعتباری سیستم دولتی و باعث سلب اعتماد مردم نسبت به نهادهای دولتی و نظام شده است.

حفاظت از محیط زیست به معنای عدم بهره برداری یا حتی کمتر استفاده کردن از منابع طبیعت نیست، بلکه استفاده بهینه و عاقلانه از طبیعت است که همواره مورد تأکید کارشناسان بوده است. بنابراین لازم و ضروری است همه مبلغان، حقوقدانان و محققان علوم اسلامی تمام تلاش خود را به کارگیرند و با تدبیر و تامل در آیات قرآن کریم، احادیث اهل بیت (ع) و قوانین نافذ زیست محیطی

^۱ ارزگانی، غلام سخی، استراتژی و طرز العمل اصلاح اداره و مبارزه علیه فساد اداری، ۱۳۹۸، ص ۶.

افغانستان نسبت به ارائه راه حل ها و راهکار های برای حفظ محیط زیست در برابر خطرهای ناشی از آلودگی، نابودی و انقراض گونه های زیستی اقدام نمایند. با اعلام دعوت همگانی و تقویت روحیه مسئولیت پذیری در میان مردم نسبت به حفظ محیط زیست و ادای دین الهی، می توان محیط زیست و تمام منابع طبیعی موجود را به نحوی سازمان یافته، محفوظ و به دور از هرگونه آلودگی و نقص به نسل های آینده که در بهره مندی از آن با گذشتگان و معاصران شریک هستند، تحویل داد. در حالی که اسلام به عنوان دینی که ورای زمان و مکان می تواند نیازهای بشر را در همه اعصار پاسخ دهد، حاوی مفاهیم، تعالیم و راهکارهای کاملی در خصوص چگونگی مواجهه و هماهنگی با پدیده های زیست محیطی می باشد. تحقیقات دانشمندان علوم دینی در جهان نشان می دهد که تمامی ادیان الهی به حفاظت از محیط زیست توجه داشته اند. امامدراوین میان خوشبختانه دین مبین اسلام دستورات مشخص و مؤکدی در این راستا دارد^۱. بررسی متون و مستندات مختلف دین اسلام، بیانگر وجود دیدگاه های مشخص و واضح در راستای حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی است.

۳- ضرورت و اهمیت

امروزه حفاظت از محیط زیست به عنوان یک مسئولیت همگانی و جهانی مطرح و پذیرفته شده است. در حال حاضر محیط زیست بیشتر از هر زمانی در معرض خطر و نا بودی قرار گرفته است. آلودگی های فزاینده خاک، آب و هوا، صوتی بیش از پیش محیط زیست را تهدید نموده و آسیب های جبران ناپذیری به آن وارد ساخته است. در وضعیت کنونی جهان و شهرها، حفاظت از محیط زیست در صدر برنامه های کاری دولتمردان قرار دارد. آسیب به محیط زیست، زنجیره حیات را در دنیا دچار آسیب های جبران ناپذیری کرده است. از این رو برای مبارزه، حفاظت و تخریب از محیط زیست در کشور اسلامی افغانستان بآبهره گیری از دستورات فقهی که یکی از مهمترین عامل بازدارنده جامعه افغانی

^۱ حیدری، صمد. محیط زیست از منظر قرآن و روایات ائمه (ع)، ۱۳۹۷، ص ۱۱.

است، توام با قانون مجازات از طرف نهادهای مسئول سبب کاهش تخریب محیط زیست شده می تواند. برخلاف دیگر ممالک دنیا، در کشورهای اسلامی مثل افغانستان که مردم بسیار پایبند دستورات دینی و مذهبی شان هستند تا پیروی از قانون مجازات، در این صورت استفاده از دستورات فقهی به همراه قانون مجازات در بخش زیست محیطی کاربرد زیاد دارد. با استفاده از این طریق می توان حمایت کیفری و حفاظت از محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات افغانستان را مورد بررسی قرار داد. با توجه به اینکه کشور افغانستان بیش از ۴۰ سال درگیر جنگ های تحمیلی از سوی بیگانگان، استعمارگران، استکبار جهانی و عناصر داخلی آن می باشد. به همین دلیل بررسی حمایت کیفری از محیط زیست و جرم انگاری آن به خصوص در شهرهای افغانستان از اهمیت بالایی برخوردار است. نتایج حاصل از بررسی این تحقیق می تواند الگوی عملی و اساسی در جهت حفاظت از محیط زیست همگانی و احساس مسئولیت پذیری همگانی و فردی باشد.

۴- پیشنهاد تحقیق

در گذشته مطالعات متعددی در ارتباط با موضوع بررسی حفظ محیط زیست در فقه امامیه و قانون مجازات شده است. در ادامه به صورت مختصر به چند مورد از این مطالعات اشاره می شود:

- حیدری، صمد (۱۳۹۷) در مطالعه ای محیط زیست از منظر قرآن و روایات ائمه (ع) با نگاهی به آیات و روایات و سیره ی اهل بیت (ع) به بررسی گرفته شده است. دیدگاه های اسلام درباره ی محیط زیست را ذیل سه دسته تقسیم و شرح داده است: ۱- حمایت از محیط زیست در اسلام که دیدگاه جامعی نسبت به هستی، حیات انسان و روابط بین آنها دارد. ۲- فقه و محیط زیست که شامل باید ها و نبایدهای دینی در خصوص محیط زیست می باشد. ۳- اسلام و محیط زیست که در حمایت از عناصر اساسی محیط زیست

و حفاظت آنها تاکید دارد.^۱

➤ عامری، احمد (۱۳۸۶) در تحقیقی به بررسی بهداشت محیط در اسلام پرداخته شده است. در شریعت مقدس اسلام مسأله بهداشت فردی، عمومی و محیط را در آیات قرآنی، روایات معصومین (ع) تأکید زیاد شده است. رعایت بهداشت محیط و پاکیزگی فردی را جزء از شاخصه های ایمان دانسته است.^۲

➤ اکبری راد، طیبه (۱۳۸۷) در بررسی حفظ محیط زیست از دید قرآن و روایات، معضل محیط زیست را درد مشترک همه بشریت دانسته است. بسیاری از مسائل عدم توجه به معنویت در ارتباط میان انسان و محیط زیست می باشد. راهکار نهایی پایان دادن به این مشکل را توجه به تعالیم دینی دانسته است.^۳

➤ رفیعا، مریم و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی تأثیر باور دینی در نحوه برخورد با محیط زیست پرداخته است. در دین اسلام، عالم طبیعت به عنوان تجلی و ظهوری الهی نگاه می شود که در آن تمامی مخلوقات، نمایی از اسماء الهی بوده و قابل احترام هستند. به همین دلیل انسان به عنوان خلیفه خداوند در روی زمین مکلف و موظف به رعایت آن می باشد.^۴

➤ شاکری، ابوالحسن و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه ای به بررسی حمایت کیفری از خاک در فقه امامیه و قانون ایران پرداخته است. در این تحقیق حمایت کیفری از خاک را در سه بخش تقسیم بندی نموده است. اول، قانونگذاری و جرم انگاری در رفتارها که به نحوی

^۱ حیدری، صمد، محیط زیست از منظر قرآن و روایات ائمه (ع)، ۱۳۹۷، ص ۴.

^۲ عامری، احمد. بهداشت محیط در اسلام، ۱۳۸۶، ص ۲.

^۳ اکبری راد، طیبه، حفظ محیط زیست از دید قرآن و روایات، ۱۳۸۷، ص ۸.

^۴ رفیعا، مریم و همکاران، تأثیر باور دینی در نحوه برخورد با محیط زیست، ۱۳۹۵، ص ۱۱.

باعث آسیب نسبت به خاک می شود. دوم، حمایت قضایی از خاک توسط محاکم و دادسراهای سراسر کشور و اعطاء اختیارات قانونی بیشتر. سوم، بخش اجرایی وظایف توسط مأمورین و مسئولین اجرایی وزارت جهاد کشاورزی یا محیط زیست می باشد.^۱

➤ احمدی، اصغر و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی حمایت کیفری از محیط زیست شهری در حقوق کیفری ایران پرداخته است. در این تحقیق از روش تحلیلی-توصیفی با استفاده از منابع کتابخانه ای نگاشته شده است. قوانین کیفری ایران محیط زیست شهری را یک ارزش مورد حمایت دانسته. قانونگذار در قوانین مختلف به جرم انگاری رفتارهای مخرب علیه درختان، جرم انگاری پسماند محور، جرم انگاری آلودگی های زیست محیطی (هوا، آب، خاک و آلودگی صوتی) و تهدید علیه بهداشت عمومی مبادرت ورزیده است.^۲

➤ عبدالمی، محسن (۱۳۸۶) در مطالعه ای به بررسی حمایت کیفری از محیط زیست: تاملی بر بایسته های حقوق کیفری زیست محیط پرداخته است. در این تحقیق ترویج اخلاق زیست محیطی، تشکیل پلیس محیط زیستی، برگزاری دوره های آموزشی زیست محیطی برای ضابطین دادگستری، استفاده از قضات ویژه و متخصص به عنوان راهکارهای پیشگیری از تخریب محیط زیست پیشنهاد شده است.^۳

با توجه به مطالعات انجام شده اهمیت بررسی حفظ محیط زیست در پرتو دستورات فقهی و قانون مجازات در راستای تأمین عدالت اجتماعی، سلامت همگانی، تنوع زیستی جانوری و نباتی تأکید زیاد شده است. با توجه به مطالعات انجام شده در زمینه حمایت های کیفری از محیط زیست در افغانستان

^۱ شاکری، ابوالحسن، و همکاران، حمایت کیفری از خاک در فقه امامیه و قانون ایران، ۱۳۹۶، ص ۶.

^۲ احمدی، اصغر و همکاران، حمایت کیفری از محیط زیست شهری در حقوق کیفری ایران، ۱۳۹۴، ص ۹.

^۳ عبدالمی، محسن، حمایت کیفری از محیط زیست: تاملی بر بایسته های حقوق کیفری زیست محیطی، ۱۳۸۶، ص

۴.